

Свобода релігій або переконань і безпека: Керівні принципи

(Витяги з ОБСЄ документу 2019 року "Свобода релігій або переконань і безпека. Політичні рекомендації") (*Freedom of Religion or Belief and Security. Policy Guidance. OSCE/ODIHR 2019. P.20-27*)

У цьому розділі викладено ряд принципів, покликаних допомогти державам-учасницям ОБСЄ в розробці і здійсненні цілої низки заходів, стратегій і законів, спрямованих на забезпечення як свободи релігії або переконань, так і безпеки. Наведені нижче керівні принципи засновані на прийнятому ОБСЄ підході до забезпечення комплексної безпеки. Вони не є вичерпними, але в повній мірі враховують всі зобов'язання ОБСЄ у сфері людського виміру, а також відповідають міжнародним стандартам і узгоджуються з цими зобов'язаннями і стандартами.

Керівні принципи

1. Необхідно вживати заходи в галузі освіти, спрямовані на виховання поваги до наявного різноманіття релігій і переконань. Такі заходи мають: (а) здійснюватися не тільки в школах, але і в інших установах (наприклад, в музеях, бібліотеках, центрах культурної спадщини); (б) повідомляти об'єктивну і точну інформацію про різні релігії і переконання, сприяючи подоланню невігластва в питанні релігій, що породжує негативні стереотипи, хибні уявлення та релігійні забобони; (в) надавати учасникам, які належать до різних релігійних конфесій або систем переконань, в тому числі невіруючим, можливості для зустрічей один з одним і знайомства з різноманіттям в рамках природного спілкування; (г) при-

щеплювати учасникам знання, установки, цінності та навички, необхідні для того, щоб мирно жити разом в умовах існуючого різноманіття; (д) ґрунтуватися на повазі до людської гідності і прав людини всіх осіб; (е) бути спрямованими на зменшення конфліктів, породжених нерозумінням релігійних переконань інших людей. Див., наприклад, Віденський документ 1989 року, Копенгагенський документ 1990 року, Будапештський документ 1994 року, Документ Порту 2002 року, Софійський документ 2004 року, Люблінський документ 2005 року, Брюссельський документ 2006 року або Мадридський документ 2007 г.

2. Необхідно здійснювати інформаційно-просвітницькі програми, покликані інформувати суспільство про релігійні громади або громади, які дотримуються певних переконань, інформувати про їх права людини та цінність різноманіття релігій і переконань. Такі програми мають: (а) розроблятися і виконуватися в рамках співпраці між державними суб'єктами та іншими зацікавленими сторонами – організаціями громадянського суспільства, національними правозахисними інституціями, центрами культурної спадщини, фахівцями в галузі освіти, засобами масової інформації та релігійними громадами або громадами, які дотримуються певних переконань; (б) вчити аудиторію брати до уваги факт різноманіття релігій і переконань та власний досвід знайомства з цим різноманіттям; (в) підкреслювати цінність різноманіття релігій і переконань як джерела взаємного збагачення різних спільнот; (г) бути спрямованими на скорочення негативних стереотипів, що живлять зростання дискримінації, ворожості і нетерпимості в суспільстві, через

сприяння більш глибокому розумінню різних релігій і переконань та поваги до них. Див., наприклад: Бухарестський документ 2001 року, Люблінський документ 2005 року і Брюссельський документ 2006 року.

3. Необхідні міжконфесійний та міжрелігійний діалог і партнерські зв'язки, які протидіють нетерпимості і дискримінації за релігійною ознакою або ознакою інших переконань, сприяють взаєморозумінню і взаємній повазі між людьми і між громадами, які сповідують різні релігії або переконання, і зміцнюють свободу релігії або переконань для всіх людей.

Такий діалог і партнерства мають:

(А) поважати незалежність релігійних громад або громад, які дотримуються певних переконань;

(Б) поважати добровільний характер участі в діалозі релігійних громад або громад, які дотримуються певних переконань;

(В) враховувати інтереси всіх різноманітних релігійних громад або громад, які дотримуються певних переконань (в тому числі недавно створених і невеликих громад), особливо якщо цей діалог заохочується і підтримується державою;

(Г) забезпечити, наскільки це можливо, рівну участь жінок і чоловіків, а також істотну і потужну участь молоді, особливо якщо цей діалог заохочується і підтримується державою;

(Д) включати неформальні заходи, оскільки вони здійснюють особливо важливий внесок в зусилля по зміцненню свободи релігії або переконань для всіх осіб, в розвиток взаєморозуміння і заохочення толерантності. Див., наприклад, Маастрихтський документ 2003 ро-

ку; Люблінський документ 2005 року; Рішення № 3/13 Ради міністрів ОБСЄ.

4. Необхідний діалог й ініціативи в сфері взаємодії між державами-учасниками і релігійними громадами або громадами, які дотримуються певних переконань, з питань свободи релігії або переконань і безпеки. Такі ініціативи мають:

(А) зміцнювати свободу релігії або переконань для всіх осіб, а також інших прав людини;

(Б) попереджати нетерпимість і дискримінацію за релігійною ознакою або ознакою інших переконань і протидіяти цим явищам, в тому числі шляхом рішучого і негайного засудження будь-якої пропаганди ненависті, що становить собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства;

(В) забезпечувати всеохопну і стійку безпеку;

(Г) бути відкритими для участі всього спектру релігійних громад або громад, які дотримуються певних переконань і представлені в суспільстві;

(Д) поважати незалежність релігійних громад або громад, які дотримуються певних переконань;

(Е) поважати добровільний характер участі в діалозі релігійних громад або громад, які дотримуються певних переконань;

(Ж) не обмежуватися зусиллями на національному або федеральному рівнях, а реалізовуватися також на місцевому або муніципальному рівнях;

(З) постійно підтримувати відкриті канали комунікації і забезпечувати регулярний, а не спорадичний характер діалогу і взаємодії;

(І) слугуватиме підвищенню інформованості суспільства про роль, яку релігійні

громади або громади, які дотримуються певних переконань, можуть виконувати у вирішенні нагальних питань, пов'язаних з безпекою, і заохочувати активну участь цих громад в таких зусиллях.

Для розвитку мирного, безпечного і згуртованого суспільства необхідна політика, яка сприятиме повазі до існуючого різноманіття і формується наявною різноманітністю релігій або переконань, а також використовує це різноманіття. Така політика має: (а) забезпечити, щоб насильство в принципі не ототожнювалося і не асоціювалося з релігією або переконаннями; (б) забезпечити, щоб насильство не ототожнювалося і не асоціювалося з якоюсь однією релігією або системою переконань; (в) забезпечити, щоб відповідальність за насильницькі дії, вчинені окремими особами або групами осіб, не перекладалася на релігійну громаду або громаду, що дотримується певних переконань; (г) забезпечити, щоб ніякі складнощі або напруженість, які можуть виникати при вирішенні питань, що стосуються плюралізму релігій або переконань, не використовувалися в політичних цілях; (д) спонукати представників державних учасників завжди рішуче і невідкладно виступати проти будь-якої пропаганди ненависті, яка є розпалюванням до дискримінації, ворожості чи насильства. Див., наприклад, Документ Порту 2002 року і Люблінський документ 2005 року.

6. Необхідні конституційні та правові рамки, які зміцнюють свободу релігії або переконань для всіх осіб. Ці рамки повинні враховувати наступні принципи: (а) повага свободи релігії або переконань й інших прав людини є невід'ємною частиною забезпечення безпеки; (б) в тих особливих випадках, коли для забезпечення безпеки

необхідні заходи, що обмежують свободу релігії або переконань, всеохопна і стійка безпека може бути досягнута тільки за умови, що ці заходи поважають людську гідність і права людини; (в) при розробці та здійсненні заходів, що обмежують свободу релігії або переконань, слід враховувати відмінності впливу таких заходів на чоловіків і жінок; (г) при розробці та здійсненні заходів, що обмежують свободу релігії або переконань, слід враховувати відмінності впливу цих заходів на окремих осіб або групи осіб, що знаходяться в уразливому положенні, включаючи (але без обмеження) дітей, осіб з інвалідністю, національні меншини, громади релігійних меншин, які сповідують певну релігію або переконання; невірних; новонавернених; осіб, які шукають притулку, біженців та мігрантів; (д) закони, нормативно-правові акти, практичні заходи та стратегії повинні бути прозорими і вільними від дискримінації, в тому числі за ознакою етнічного походження, статі, національності, раси, релігії або переконань; (е) нагальні питання в області безпеки повинні вирішуватися за допомогою застосування конкретних положень кримінального законодавства або законодавства про підтримку громадського порядку, а не за допомогою законів, спрямованих на обмеження свободи релігії або переконань в інтересах безпеки; (ж) заходи, що накладають обмеження на свободу релігії або переконань, повинні бути передбачені законом; (з) підстави для накладення обмеження повинні бути чітко сформульовані, і обмеження повинні бути необхідними для досягнення законних цілей, вичерпний перелік яких міститься в статті 18 (3) МПГПП; (и) повинні існувати

дієві способи оскарження або перегляду обмежувальних заходів і / або рішень, прийнятих щодо реалізації таких заходів.

7. Будь-які правові заходи щодо обмеження свободи релігії або переконань, які держави-учасники вважають необхідними для забезпечення безпеки, мають: (а) бути спрямованими на конкретні злочинні або незаконні дії, а не на думки або переконання; Див., наприклад, Віденський документ 1989 року, Копенгагенський документ 1990 року, Рішення № 3/13 Ради міністрів ОБСЄ і Декларацію «Про нарощуванні зусиль ОБСЄ з попередження тероризму і протидії йому» (Гамбург, 2016). Див. Також: Overview of OSCE Counter-Terrorism Related Commitments [Огляд зобов'язань ОБСЄ, що стосуються боротьби з тероризмом], остання редакція від березня 2018 р <https://www.osce.org/node/26365>. (б) бути спрямованими на конкретні незаконні дії окремих осіб або груп і не допускати переслідування таких осіб або груп за їх релігію або переконання; (в) давати чітке визначення термінам, використаним у правовій базі і уникати розпливчатості їх формулювання, що припускає можливість для суперечливого тлумачення і довільного застосування відповідних положень; (г) виключати покарання релігійних громад або громад, які дотримуються певних переконань, за незаконні дії окремих осіб або груп, що входять в них; (д) бути вільними від дискримінації, в тому числі за ознакою етнічного походження, статі, національності, раси, релігії або переконань; (е) застосовуватися лише в якості крайнього заходу; (ж) мати пряме відношення до переслідуваної законної мети і бути пропорційними цій меті, а

також представляти собою засіб, з мінімально можливим втручанням, необхідним для досягнення даної мети; (з) супроводжуватися рекомендаціями, що допомагають звести до мінімуму можливість неправомірного використання таких заходів або зловживання дискреційними повноваженнями з боку державних посадових осіб.

При розгляді питання про використання перерахованих вище керівних принципів необхідно брати до уваги такі міркування:

1. Керівні принципи слід розглядати як частину цілісного підходу до забезпечення свободи релігії або переконань і безпеки, який закріплений в Гельсінському Заключному акті та підтверджений в наступних зобов'язаннях, прийнятих в рамках ОБСЄ. При тому, що основну відповідальність за забезпечення безпеки при одночасному захисті свободи релігії або переконань несуть уряди держав-учасників, важливу роль в поєднанні питань свободи релігії або переконань і безпеки відіграють також інші суб'єкти – релігійні громади або громади, які дотримуються певних переконань; національні правозахисні інституції, організації громадянського суспільства, в тому числі конфесійні організації та інші організації, що відстоюють права людини в цілому; а також засоби масової інформації.

2. Забезпечуючи повне виконання всіх своїх зобов'язань у сфері людського виміру, держави-учасники створюють умови, що дозволяють недержавним суб'єктам внести свій вклад в забезпечення стабільного середовища безпеки.

3. Складні питання, пов'язані зі свободою релігії або переконань і безпекою не

можуть бути вирішені виключно за допомогою правових санкцій з боку держави; відповідні дії повинні, перш за все, включати широкий спектр заходів, не пов'язаних з обмеженнями – таких, як освітні заходи, інформаційно-просвітницькі програми, міжконфесійний та міжрелігійний діалог і партнерські зв'язки, взаємодія з громадами. В своєму Рішенні № 3/13 Рада міністрів ОБСЄ закликала держав-учасниць ОБСЄ «сприяти своєчасному включенню релігійних спільнот або спільнот, об'єднаних тими чи іншими переконаннями, в процес обговорення громадськістю відповідних законодавчих ініціатив».